

Helytörténet az iskolában.

I. A munkaiskola nem elégszik meg pusztá könyvtudással, hanem az élettel szoros kapcsolatot létesít. Így van ez a történettanításban is. A munkaiskola a történettanítást is megtisztította a túltengő intellektualizálástól, s az élet számára nevel oly polgárokat, akik magukat a magyar sorsközösség tagjainak érezve, s a ma problémáit tisztán látva, öntudatos munkásai lesznek a szebb magyar jövőnek. Célja elérésében hathatós segítséget nyújt a honismeret, közelebbről: a helytörténet felhasználása.

A honismeret jelentőségének felismerése régi keletű. Már a XVI. század nagy didaktikusa, *Vives*, nélkülözhetetlen fontosságúnak tartotta a szülőföld természeti és életviszonyainak a megismertetését. Amíg *Vives* általában reális ismeretszerzésre gondolt, addig kialakult később a földrajzi honismeret. *Rousseau* az első, aki behatóan vizsgálta a lakóhely szemléleti fontosságát a földrajztanítás számára, s arra az eredményre jutott, hogy a földrajztanítást a honismerettel kell bevezetni. A honismeret tanításának atyja, *Fr. A. Finger*, akinek munkássága a *Rousseau* nyomán általánosan elterjedt földrajzi propedeutikát messze túlhaladja. Szerinte a honismeret a lakóhelynek minden vonatkozásban való megismertetését jelenti, mert a lakóhely szerves egység, amit nem lehet a különböző tantárgyak szerint megbolygatni. Nála a honismeret népiskolai tantárgyként szerepel, s az ő hatására került a modern népiskolai tanítástervekbe a honismeret, mint az alsó tagozat központi tantárgya. Azonban hiba volna a honismeretet a népiskola alsó tagozatára korlátozni. *Ziller* érdeme, hogy a tanítás kezdőéveire korlátozott tantárgyi mivoltából kiemelte, s az oktatás minden fokát és egész területét átható tanítási elvvé tette. A honismeret tanításának a századforduló óta óriási irodalma támadt. Jelentőségét mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy *Korunk* egyik szellemi vezetőegyénisége, *E. Spranger*¹ is figyelemreméltó tanulmányt szentelt e kérdésnek. Ő a honismeret jelentőségét a lelki meggyökeresedés érzésében látja, abban az érzésben, mely az ember és egy darab föld között elválaszthatatlan kapcsolatot létesít. A különféle ismeretágakat szerves kapcsolatba, összefüggő egészbe hozza, amire minden művelődésnek törekednie kell. Ezzel egyszersmind a valóság totalitásának útját egyengeti, mert a világ egy objektív organizmus, egy életegész. De betetőzésül a szülőföldélmény alanyivá lesz, mert benne tükröződik a szellem a maga sajátos módján, mint az egész univerzum monádja. A honismeret tehát az embert nem csupán a tárgyi világ totalitásához vezet, hanem saját lényének a totalitásához.

A honismeret tanításának áramlata a történettanítást érintette legkésőbb. A helytörténeti didaktika lelkes előharcosa, *K. Zimmermann*,² aki gyakorlatilag bemutatja, hogyan lehet a

¹ *Der Bildungswert der Heimatkunde*. Hartmann, Berlin 1923.

² *Geschichtlicher Anschauungs- und Erfahrungsunterricht als Einführung in die Heimat- und Vaterlandsgeschichte*. Prögel, Ansbach 1914.

szülőföld múltját felderíteni és azt mindenütt a nemzeti történettel kapcsolatba hozni. Azonban az anyag feldolgozásának menetében a kronológikus regresszív módszernek követése, vagyis a szülőföld jelen adottságából a visszafelé haladás elvének alkalmazása eltévesztett munkává teszi. A tanítás anyagának a helységben meglévő történelmi emlékekkel való állandó összekapcsolása pedig nem ad egységes élményképeket, hanem ellenkezőleg, ezeknek folytonos fölmerülése miatt a történelmi kultúrképek szétesnek.

A helytörténeti didaktika apostola, *A. Tecklenburg*,³ akinek munkássága óriási lépésekkel vitte előre a mozgalom ügyét. A helytörténet didaktikájának alapvető kérdése: milyen szerepe van a helytörténetnek a történetírásban? más szavakkal: milyen a helytörténet és a nemzeti történet közötti viszony? Tecklenburg helyesen látja meg a kérdést, mikor azt mondja, hogy minden történelmi esemény az egységes fejlődési vonalba tartozik, így a helytörténet is. Nem lehet tehát a helytörténetet se magában, se a nemzeti történetet megelőzve, se annak befejezése után, se vele párhuzamosan tárgyalni, hanem abba szervesen beleillesztve. *A helytörténeti anyag kiválasztásának alapvető szempontja: a helytörténeti egyeseket.* Ez konkrét eseménnyel, epikai részletezéssel, szemléletesen eleveníti meg a múltat, és gazdag appercepciós anyagot nyújt, ennél fogva belső (lelki) szemlélethez, élményhez, öntevékenységhez vezet. A sok lehetőség között a tipikus egyeseket kell felhasználni, amelyek hasonló esetek egész sorozatát szemléltetik. Nem az összes csatákat, békeszerződéseket, országgyűléseket, kolostoralapításokat kell bemutatni, hanem csak egy-egy tipikus esetet. Természetes, hogy onnan kell az egyeseket meríteni, ami legközelebb áll a tanuló lelkéhez: a helytörténetből. Csak ennek hiányában jogosult a máshol való keresés. Tecklenburg háromféle helytörténeti egyeseket állapít meg:

1. *A valódi helytörténeti egyeseket.* Ez oly való helytörténeti esemény, vagy állapot, amelynek kimondottan típus-jelentősége van.

2. *Az utánczott helytörténeti egyeseket.* Világos, hogy a valódi helytörténeti típus könnyen használható a tanításban. De mi történik ott, ahol nem beszélnek források a múltról? Ilyen esetben típusokat kell rekonstruálni, vagyis tudományosan megállapított általános igazságokból kell egyeseket alkotni, a szülőfölddel kapcsolatba hozni, s így helytörténeti típusná tenni. Az utánczott helytörténeti típushoz a szülőföld elsősorban a történet színhelyét adja, enélkül az események a levegőben lógnak.

³ Der erste selbständige Geschichtsunterricht auf heimatischer Grundlage. Carl Meyer, Hannóver 1904. — Bildender Geschichtsunterricht. Ugyanott 1921.

3. *A sajátos helytörténeti egyeséset.* Míg a valódi és utánzott helytörténeti típus a tanítás számára szemléletes, eleven képeket nyújt, s ezzel az általános fogalomalkotást elősegíti, addig a sajátos helytörténeti egyeséset a típus fogalmát nélkülöző, egyszeri, ugyanabban az alakban többé nem ismétlődő eseményt jelent.

Tecklenburg a helyesen meglátott feladatot nem tudta megoldani. Megelégedett ú. n. helytörténeti „kiegészítő füzetek” szerkesztésével, s ezzel termékeny gondolatmenetét elhomályosította. Ha a helytörténet a nemzeti történettel szerves egészet alkot, akkor nincs szükség helytörténeti kiegészítő füzetekre.

Tecklenburg elveit *E. Weyrich*⁴ vitte a megvalósulás állapotába. Kiváló gyakorlati érzékkel oldotta meg a nemzeti és a helytörténet szerves összekapcsolását: a tanítás anyagát a szülőföld szemszögéből vizsgálja. A helytörténet a hangvilla, mely a rokonhangokat együtthangzásra készíti. Egyrészt a nemzeti történetet a helytörténet tipikus egyeseseteivel szemlélteti, és belőlük állapítja meg az általános igazságokat, másrészt az általános fogalmakat a szülőföld szempontjából értékesebbé, vagyis egyesesetekre visszavezeti. Így lesz a helytörténet *típus és reprezentáns*.

A helytörténet-tanítás problémájának teljes sikerű megoldása *M. Fehring* és *H. Freudenthal*⁵ nevéhez fűződik. Ők a történelmet a szülőföld színpadán mutatják be, s innen ragadják meg a nemzeti, sőt az egyetemes történet alakulását. Végeredményben az általánosításokból álló nemzeti és egyetemes történetet tárják a tanuló elé, de a szülőföld eleven, lüktető megnyilvánulásában. Ahogyan a hírlapot olvasó világhörülű útra indul, ahogyan az emberek lakóhelyükön átélték a világháború szenvedéseit, ahogyan mindenki érzi a gazdasági világválság nyomasztó terhét, ahogyan minden polgárra ránehezednek a békeszerződés lelketlen rendelkezései, úgy kell a helytörténetet országos, sőt nemzetközi jelentőségében felfogni, a szülőföld talaján mindenütt a nemzet sorsát éreztetni. A nemzeti történetnek a szülőföld történetében kell tükröződnie. Ilyen értelemben a nemzeti és a helytörténet kettős anyagának ellentéte feloldódik, nemzet és szülőföld egymással belső kapcsolatba jut, egymást szervesen áthatják. Amit Tecklenburg és Weyrich típusnak nevez, az itt *szimbólummá* lesz, ami az anyagkiszemelést alapelvét jelenti. Ugyanis az anyagkiválasztásban nem a helytörténeti szempontok a döntők, hanem a nemzeti történet. *Csak*

⁴ Was die Zeiten brachten. Versuch einer Verwirklichung des Heimatgedankens im Geschichtsunterricht. Schulwissenschaftlicher Verlag A. Haase, Wien 1920.

⁵ Geschichtsunterricht. Deutsche Geschichte im Bilderspiegel der Heimat. Moritz Diesterweg, Frankfurt a. M. 1924.

annak a helytörténeti anyagnak van jogosultsága, melyben a nemzet sorsa tükröződik. A tanítás a helytörténeti egyesesetekből indul ki, de a helytörténeti kép nemzeti jelentőségűvé bővül.

II. A helytörténet felhasználása nélkül nem lehet korszerű történettanításról beszélni. A népiskolai történettanításban felhasználható helyi vonatkozások a dolog természeténél fogva csupán a legfontosabb szemléleti adatokra terjedhetnek ki. A középiskolák s a középfokú szakiskolák tanulóikat többnyire messze vidékekről kapják, ezért a helytörténet értékesítésének csekélyebb nevelői jelentősége van. Elsősorban a polgári iskola hivatott a helytörténeti ismeretek intenzív felkarolására, mert tanulóit az iskola székhelye és közvetlen környéke adja. *A helytörténet tehát elsősorban polgári iskolai didaktikai probléma, mert a polgári iskola tudja legjobban a benne rejlő pedagógiai értékeket gyümölcsöztetni.* Általa a polgári iskola sajátos egyéniségének kiépítéséhez is szolgáltatathatunk egy-két értékes téglat.

A helytörténet felhasználásának kettős jelentősége van:

1. *Megkönnyíti az ismeretszerzés munkáját.* Minden ismeretszerzés szemléleten alapszik, de nem minden szemléletnek van művelő hatása, hanem csak annak, mely a lélek tartalmába beleillik. A művelődés nemcsak az ismeret tárgyából, hanem a lélek tartalmától is függ. Csak azt tudjuk megérteni, ami már meglévő ismerettel rokonságban van. Az eredményes tanulás nem egyszerűen valami új ismeretnek a befogadása, hanem főként a már meglévőhöz való hozzátanulása, nem csupán *percepció*: pusztá tudomásvétel, hanem *appercepció*: tudatos tudomásvétel. Nyilvánvaló, hogy az appercepció alapja a honismeret, a szülőföldélmény. Benne gyökerezik egyrészt az értelmi megismerés lehetősége (*intellektuális appercepció*), másrészt sajátos hangulati színezetet, kedélymozzanatokot, érzelmi elemeket és akarati aktusokat létesít, melyek döntően támogatják a művelődésfolyamatot (*emócionális appercepció*). Ebből kifolyólag a helytörténet

a) érdeklődést kelt, mert oly eseményeket használ fel, melyekhez a tanulóknak is valamilyen közük van (*én-kapcsolat*);

b) szemléletes voltánál fogva lehetővé teszi a múlt átélését;

c) az én-kapcsolat folytán öntevékenységre serkent;

d) a természetes általánosítás feltételeit adja, innen vezet az út a közeli-ről a távolira, a könnyűről a nehézre, az ismertről az ismeretlenre, a konkrét-ról az elvontra;

e) sokoldalú termékeny alkalmazást tesz lehetővé;

f) erős kapcsolatot létesít a jelennel, ami a modern történettanítás fontos alapelve;

g) az ismeretek tartósságát biztosítja, mert a szülőföldélmény az egész életen át megtartja frissességét.

2. *Az állampolgári nevelés fontos eszköze.* A helytörténet égő szeretetet ébreszt a szülőföld iránt és mivel a helység az állami élet kicsinyített képe, ezért a szülőföld szeretetéből és megértéséből vezet az út az állam szeretetéhez és feladatainak a megértéséhez. Egészséges patriotizmus nem vezet szűkkeblűséghez, hanem a cselekvő, áldozatra kész hazaszeretethez. A helytörténet büszkévé teszi a tanulókat arra, hogy elődeik a régi időkben is résztvettek a haza sorsának intézésében, s ők hasonlóan részt fognak venni mindabban, amit a sors a haza számára a jövőben rejteget. Mit akarna mást a hősök szobra is, mint a jövő nemzedéket tiszteletre nevelni a múlt nagysága iránt, s a hazafias áldozatkészséget fejleszteni.

A helytörténet felhasználása hármas feladatot jelent:

1. A tanár legyen helytörténeti kutató.
2. Gondos pedagógiai szelekcióval állítsa össze és illessze tanmenetébe a tanításban felhasználható helytörténeti anyagot.
3. A helytörténet elvét értékesítse a tanítás módszerében és céljának elérésében.

III. A helység múltjának kutatása és a tanításban felhasználható helytörténeti anyag kiszemelése nem okoz legyőzhetetlen nehézséget a lelkes tanár számára. Minden helység résztvett a történeti fejlődésben, tehát van a tanításban felhasználható érdekes múltja. Azonban az események el vannak rejtve, szét vannak szórva, s felderítésre és összegyűjtésre várnak. Akad a helységben régi épület, templom, kolostor, vár, iskola, kút, temető, melyek mind a múltról beszélnek, s a tanításban értékesíthetők; ezeken kívül a helység neve, út-, utca-, és dűlőnevek, a szomszédos helységek, csata- és egyéb helyek jöhetnek figyelembe; továbbá történeti mondák, a helység múltjának nagy egyéniségei, a helyi múzeum látnivalói s a levéltárak sok értékes anyagot adnak.

A helytörténeti kutatás és tananyagkiszemelő eljárás irányelvei a következők:

1. A helység múltjának felderítése a következő részletterületek figyelembevételével:

- a) történetelőtti kor, pl. őskori barlangok, sírok, leletek;
- b) a helység alapítása, neve;
- c) a helységgel kapcsolatos történeti mondák;
- d) politikai történet, pl. a tatárjárás, a török háborúk és a szabadságharcokkal kapcsolatos események;
- e) alkotmány- és jogtörténet, pl. országgyűlések, bírászkodás, a helység politikai szervezete;
- f) gazdaság- és társadalomtörténet, pl. a városi céhgazdálkodás, a földesúri viszonyok, az örökváltság ügye;
- g) egyháztörténet és az iskolázás múltja, pl. a keresztény

hitre térés, a reformáció, kimagasló egyházi méltóságok, szerzetesrendek, templom- és iskolaalapítás;

h) szellemi műveltség és irodalomtörténet, pl. könyvnyomtatás, költők, írók, tudósok;

i) művészettörténet, pl. gót-, barokk- és rokokó- emlékek;

j) a helység szerepe a világháborúban, pl. jeles fegyvertények a helység katonáinak részvételével, hadifogság, hősi halottak, rokkantak, vitézek.

2. A helység történetével kapcsolatos írásbeli forrásoknak eredeti alakban, nyomtatásban, vagy másolatban való gyűjtése.

3. A helység történeti földrajzára vonatkozó vázlatok szerkesztése. Pl. a helység tervrajza az alapítás idején és más időkből a határ egyes részeinek, dűlők, utak, erdők, elpusztult falvak stb. megnevezésével, a várossá alakulás térképe, avargyűrű, városfal vázlata.

4. A helység múltjával kapcsolatos anyagnak a tanulók segítségével való gyűjtése. Pl. régi eszközök, fegyverek, ékszerek, képek, könyvek.

5. A helytörténet és a nemzeti történet kapcsolatainak a megállapítása.

6. A helytörténet anyagának a nemzeti történet szemléltetése céljából való kiválasztása.

7. Megfigyelésre utalási és alkalmazási feladatok egybeállítás, történelmi séták és kirándulások megállapítása.

8. A helytörténeti alapon tárgyalható tanítási egységek számbavétele, vagyis a helytörténeti típusok és egyes esetek jegyzékének tanmenetszerű összeállítása.

A helytörténeti kutatómunka egybeforrasztja a tanárt állomáshelyével, ami nevelői sikerét meghatározza.

Azonban nem elég a helytörténeti probléma fontosságára rámutatni és művelésére rövid elméleti útmutatást adni, hanem ennél sokkal tanulságosabb volna valamely község, vagy város történetének didaktikai szempontból való feldolgozása. Ily művek megjelenését kiadói nehézségek akadályozzák. Tanáregyesületünk nemes hivatást teljesíthetne idevágó érdemes művek kiadásával. Ilyen úton remélhető történettanításunk korszerű megújíthatósága. A helytörténeti elv komoly alkalmazása átalakítaná egész történettanításunkat: az egészséges polgári iskolai szellem, a gyakorlati élet diadalát jelentené.

A komoly helytörténeti munka csak egy lépéssel választja el a tanárt a tudományos falu-, vagy várostörténet megírásától. Helytörténeti irodalmunknak komoly munkákban való szegénységét történetírásunk nagyon megérzi, és sok panasz hangzik el tudományos körökben e sajnálatos hiány miatt. Ugyanis az általános történetnek sok problémáját csak a helytörténeti kutatás eredményeivel lehet megoldani. Ez a kutatás nálunk a

politikai történetnek egyoldalú művelése, üzleti szempontok előtérbe helyezése, a helytörténetnek személyi adattárrá való lealacsonyítása, a ma élő „helyi nagyságok” tömjénezése, s általában a módszertani fogyatékoság miatt nem járt eddig kielégítő eredménnyel. A történettudomány a modern gazdaság- és társadalomtörténeti módszerek alkalmazásától, s a történettanárok lelkes munkájától várja a helytörténeti kutatás rendszeres munkájának megindítását és sikerét. A polgári iskolai történettanárok ebben a munkában való eredményes közreműködéssel nagy szolgálatot tehetnek a polgári iskola ügyének.⁶

IV. A helytörténet felhasználásának módja az eddigi fejtegetésekből adva van. Mivel a helytörténet nem cél, hanem eszköz a történettanítás céljának eléréséhez, nem lehet egész órát erre fordítani, és nem különíthető el a nemzeti történettől, hanem a kettőt szerves egésszé kell egybeolvasztani: a szülőföldben a nemzet érverését kell éreztetni. A tanulónak meg kell látnia, hogyan hatottak a nagy nemzeti és világesemények a szülőföldre; meg kell értenie, hogy a szülőföld a nemzet sorának osztályrészese. A szülőföldből vezessen az út a római uralomhoz, a honfoglaláshoz, a kereszténység felvételéhez, a kolostori és a lovagi élethez, a tatárjárás viharához, a városi céhgazdálkodáshoz, a hitújításhoz, a török uralom borzalmaihoz, a nemzeti szabadságharcokhoz, a barokk szellemhez, a nagy francia háborúkhoz, a jobbagyság felszabadításához, stb. De hogyan?

A helytörténeti alapon nyugvó tanítási egység feldolgozásának módját a helytörténeti típusok és egyes esetek határozzák meg. A tanítási eljárás — Gyöngyös város múltjából vett példákkal illusztrálva, — a következő:

1. A valódi helytörténeti típusok sok azonos esemény, vagy állapot szemléletes, eleven képét nyújtják és országos jelentőségű általános ismeretekhez vezetnek, ennél fogva a történelmi ismeretek bevezetéseként alkalmazzuk. Pl. az avar uralmat szemléletesen bevezeti az a tény, hogy Gyöngyöst ők alapították s emléküket őrzi az avargyűrü maradványa. IV. Bélának a tatárjárás utáni honvédelmi intézkedéseit a mátrai Várbercetetőn akkor épült Benevárának viszonyai szemléltetik, melynek romjait minden tanuló ismeri. A középkori városi élet elevenen bontakozik ki a szülőföld talaján. Az embertelen török uralom

⁶ A tudományos helytörténeti kutatás módszerére vonatkozó irodalom: *Mályusz Elemér*: A helytörténeti kutatás feladatai. (Századok 1924. évf.) — *U. az*: Falutörténet. (Magyar Szemle 1929. évf. 6. sz.) — *U. az*: A népiség története. (Hóman Bálint: A magyar történetírás új útjai c. kollektív műben, 1931.) — *Váczy Péter*: A helytörténeti kutatás problémái. (Budapesti Szemle 1931. évf. okt. sz.) — A helytörténeti kutatást is tárgyaló módszertani mű: *E. Keyser*, Die Geschichtswissenschaft. R. Oldenbourg, München 1931.

helyi szemléletes rajza országos jelentőségű képpé lesz. De a helytörténeti típus nemcsak bevezetésül használható, hanem az általános fogalmak szemléltetésére utólag is alkalmazható. Pl. az 1514. évi jobbágylázadásból kiemeljük a Gyöngyös vidékén garázdálkodó Barnabás népvészér viselt dolgait. A Pázmány Péter működésével kapcsolatos katolikus térfoglalás és a jezsuiták iskolalapítási munkáját az 1634-ben létesült gyöngyösi gimnázium viszonyai szemléltetik. A jobbágyszabadítás ténye a helyi viszonyokkal válik tudatossá. A múlt általános ismertetéséből zökkenő nélkül jutunk a szülőföld eleven világába. Pl. a jobbágyság felszabadításának általános fejtegetéséből egyetlen mondattal otthon terem az egész osztály: Lássuk, hogyan hajtották végre ezt a korszakalkotó törvényt a mi eleink Gyöngyösön és a környékén.

2. Míg a valódi helytörténeti típus a politikai események és a művelődéstörténeti viszonyok szemléltetésére egyaránt alkalmas, addig az utánczott helytörténeti típus kizárólag művelődéstörténeti jelenségek érzékeltetésére használható. Alkalmazása a művelődéstörténet pontos ismeretét tételezi fel. Pl. a pogány magyarok műveltségét a hajdani pogány sátor szállás életének képzeletbeli megelevenítésével ismertetjük, a tanulókat miniegy végigkalauzoljuk az ezer év előtti Gyöngyösön, ahol meglátják a járó-kelők ruházatát és hajviseletét, majd bevezetjük őket néhány sátorba: az egyikben megismerik a házi berendezést, a másikon a tűzcsiholást, a harmadikon az étkezést, a negyedikben a leánykérést, stb., ünnepnapkor pedig képzeletben kivonulnak a tömeggel együtt a Mátra egyik forrásához, ahol az áldozás szemtanúi lehetünk. A pogány magyarok megterését a szülőföld színhelyén mutatjuk be: képzeletben megjelenünk a térítőszerteszekkel, részt veszünk nehéz és veszélyes munkájukban egészen a pogány áldozati kő ledöntéséig, s a keresztény oltár megépítéséig és a nép megkereszteléséig.

A sajátos helytörténeti egyes eset nem típus, tehát nem általános fogalomalkotás a célja, ennél fogva a tanításnak nem bevezetője, hanem a nemzeti történettel összefonódik. Pl. Róbert Károly és Csák Máté rozgonyi csatájában a gyöngyösi szereplése sajátos szint ad az egész eseménynek, a tanulók lelkesednek, mikor hallják, hogy a hajdani jobbágyszabadító zsarnok földesurai, a Csobánkák (Csobánka-utca) Csák Máté mellé álltak, s a gyöngyösi, hogy uraiktól szabaduljanak, a Farkas fia Tamás (Farkas Tamás-utca) vezérlete alatt álló királyi sereghez szegődtek, s a rozgonyi győzelem így a gyöngyösiekre nézve is döntő jelentőségű, mert a király megfosztotta a pártütő Csobánkákat gyöngyösi birtokaiktól, s azt Tamás vajdának adományozta, az egyszerű jobbágyszabadítót pedig városi rangra emelte. Ennek emlékét őrzi — a közhit szerint, — a város címere:

zöld mezőben futó farkas (Tamás vajda jelképe), fölötté csillag (a város szerencsecsillaga) és félhold (a török uralom emléke). A Thököly-felkelés és a felszabadító háború tárgyalásába beleszójjuk gróf Koháry István (Koháry-körút, Koháry-gimnázium, ma is meglévő Koháry-alapítványok) nemes alakját, aki Gyöngyös és környékének földesura volt, s akinek élete az igénytelen egyszerűséget, a mély vallásosságot, az őszinte emberbarátot, a meg nem alkuvó férfias jellemet, az önzetlen hazaszeretetet és a hősi bátorságot példázza. Egyénisége a nagy Zrinyiére emlékeztet: nagyműveltségű főúr, költő és hadvezér. II. Rákóczi Ferenc szabadságharca egészen közel hozható a tanuló szívéhez, mert a nagy fejedelem gyöngyösi földesúr volt, emléktábla hirdeti, hogy a békéről itt tárgyalt a város nagy szülöttével, Széchenyi Pál kalocsai érsekkel, Vak Bottyán kurucvezér pedig itt alussza örök álmát a Szent Ferenc-rend templomában. A napóleoni háborúkban a gyöngyösiiek is kivették részüket: a megyei felkelők a gyöngyösi Almásy Kristóf vezérlete alatt vitézkedtek a győri csatában, a gyöngyösi temetőben nyugvó Hertelendy tábornok pedig Gyöngyös főterén tüntette ki derék vitézeit.

4. Mivel a történelmi fogalomalkotás fantázia-tevékenység által történik, ezért a helytörténeti típusok és egyes esetek művészi ábrázolása elengedhetetlen követelmény. A pusztá szóismeret közlése a tanítást hideggé, merevvé, élettelenné teszi. A meleg, színes, eleven elbeszélés, a kedélyre ható és a belső (lelki) szemléletességet megindító munka a tanár feladata, viszont a logikai kapcsolatok, a hasonlóságok, ellentétek és aktualitások megállapítása a tanulókra hárul. Azonban a történelmi emlékekhez és maradványokhoz fűződő típusok tárgyalása mindvégig a tanulók cselekvő közreműködésével történik, pl. az avargyűrű, a vár, a városfal rekonstruálásában a tanulók fontos szerepet játszanak. A tanítás módja ilyenkor a közvetlen beszélgetés.

5. A történettanítás alapvető elve a jelenből kiinduló és ahhoz visszatérő fogalomalkotás, ami azt jelenti, hogy a szülőföld a tanításnak nemcsak bevezetője és kísérője, hanem néha befejezője is lehet. Pl. az avar uralom tanítását azzal fejezzük be, hogy Gyöngyös északi vidékén lévő falvak lakóin az avar nép jellege ma is megállapítható. A pogány magyarok műveltségét befejezésül kapcsolatba hozzuk a Gyöngyös vidékén ma is meglévő, s a pogány műveltség emlékeit őrző szókészlettel, szólásokkal és szokásokkal. A középkori városi élet ismertetését a mai megyei és törvényhatósági városok szervezetével fejezzük be, a helyi viszonyok figyelembevételével.

6. A helytörténeti alapon tárgyalandó tanítási egység célkitűzése lehetőleg a helytörténetre vonatkozzék. Ez az érdeklő-

dés fölkeltésének biztos eszköze. Tehát ne azt mondjuk: most az avarokról fogunk tanulni, hanem: most Gyöngyös alapításával fogunk megismerkedni; nem helyes: most a középkori városi életről tanulunk, hanem Gyöngyös város középkori életével foglalkozunk; kevésbé jó: hazánk török hódítás-korabeli állapotáról lesz szó, de helyes: arról fogunk tanulni, milyen volt a török uralom Gyöngyösön.

7. Az iskola székhelyén és környékén található történelmi nevezetességek megismertetése és felhasználása a tanítás elegendhetetlen követelménye. A szemléltetés módjai: múzeumok látogatása, történelmi séták, kirándulások, utasításra végzett tanulói megfigyelések; főkéllékei: a célszerűség és tervszerűség. A külső szemléltetés lehetőségei a tanítás anyagának és módszerének szerves alkotórészei.

Ha a történettanár a nemzet viszontagságos életútját a szülőföld színpadán mutatja be, öntudatos, felelősségérzettel teljes, áldozatra kész állampolgárokat nevel.

Legyen minden polgári iskolai történettanár a helytörténet kutatója is, tanítója is!

Szántó Lőrinc.

A női kézimunkatanítás és a tanárképzés.

Szakfolyóirataink a háború után ismételten elítélő bírálatot hoztak a leányiskoláinkban folyó kézimunkaoktatásról. A sok panasz hatása alatt foglalkozott az 1928-ban tartott III. Egyetemes Tanügyi Kongresszus rajzoktatási, valamint nőnevelési szakosztálya is a női kézimunkaoktatással és mindkét helyen igen megszívlelésre méltó egyhangú határozatokat hoztak. Ugy a szakfolyóiratok panaszai, mint a kongresszus határozatai bizonyára illetékes helyre is eljutottak és mégis, most 7 évvel a kongresszus után a női kézimunka, a nőnevelésnek úgy formális, mint gyakorlati szempontjából oly fontos tantárgya, még mindig alárendelt szerepet játszik a leányiskolákban. Ennek okát két körülményben találhatjuk:

1. A megfelelő színvonalon álló tanárképzés hosszú idő óta szünetel.

2. A leányiskolák ma érvényben lévő tanterveiben a női kézimunka szerepe nem felel meg a tárgy fontosságának. Az elemi iskolák legnagyobb részében kimerül a harisnyakötésben és mintakendőkészítésben; a leányközépiszkolák tantervéből teljesen hiányzik; a tanítónőképzőkben osztályonként heti 1—2 órával, az 5 osztályban összesen 8 órával szerepel, ebből a felső osztályokban a heti 1—1 óra a kézimunka oktatás tanítási